

України на євроінтеграцію — і в законодавство Європейського Союзу. Внутренні державні норми права повинні відповідати нормам міжнародного законодавства і інтерпретувати права людини як визначальні принципи для створення і виконання законів і інших нормативно-правових актів.

Ключеві слова: права людини, міжнародні норми, міжнародні організації, міжнародні стандарти, захист, цінність, свобода.

Objective. Investigation of the main international legal acts, providing human and institutional rights, monitoring regulation and control of human rights observance.

Methods. When writing the article both general scientific and special legal methods of research are applied. In particular: formal-logical, analysis, synthesis, generalization, comparison, system-structural, classificational, formal-legal methods and comparative legal one.

Results. The conclusion is made that the international legal and regulatory acts in the field of human rights protection influence the current legislation of certain countries in general and Ukraine in particular; by ratification of certain international legal acts by the Verkhovna Rada of Ukraine. Thus, domestic legislation in the field of ensuring human rights is implemented into international legislation, and taking into account the orientation of Ukraine's policy on European integration — and into the legislation of the European Union. National state norms of law must comply with the norms of international law and interpret human rights as the determining principle for the creation and implementation of laws and other regulatory and legal acts.

Key words: human rights, international norms, international organizations, international standards, protection, value, freedom.

УДК 141.7:(316-026.15:316.323.65(477)-042)(045)

Ніколенко К. В.,
канд. філос. наук,
доцент

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг,
Україна, e-mail: nikolenko@donnuet.edu.ua

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ КРЕАТИВНОСТІ ЯК ПОХІДНОГО ФАКТОРА ІСНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ: УКРАЇНСЬКИЙ АСПЕКТ

UDC 141.7: (316-026.15:316.323.65 (477)-042) (045)

Nikolenko K. V.,
PhD in Philosophical
sciences,
Associate Professor

Donetsk National University of Economics and Trade named
after Mykhailo Tygan-Baranovsky, Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail: nikolenko@donnuet.edu.ua

PROBLEMS OF SOCIAL CREATIVITY AS AN INITIAL FACTOR OF SOCIAL STATE EXISTENCE: UKRAINIAN ASPECT

Мета. Виокремити проблеми соціальної креативності, фундаментальні засади її формування та особливості прояву в межах концепції соціальної держави за умов сучасної України.

Методи. Для вивчення соціальної креативності в особливостях українського соціуму використовувались природно-онтологічний і суспільно-онтологічний, соціально-економічний, аксіологічний, морально-етичний методи, а також конструктивно-деструктивний підхід до інтерпретації соціальної держави.

Результати. Досліджено українські особливості розуміння соціальної креативності доведено визначальну роль соціальної практики, духовних і культурних ідеалів суспільства як складових концепції соціальної держави.

Ключові слова: соціальна креативність, критерії креативної діяльності, інновативність, соціальна держава, існування.

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство характеризується своєю жорсткою організацією трудового процесу, зовнішньою мотивацією праці, орієнтованістю на масове виробництво, відходом від національних культурних цінностей тощо. Але зазначені ознаки не структурують усі відносини в суспільстві. В Україні спостерігається зростання інтересу до креативності, креативної праці, виникає потреба в креативних працівниках. Креативність — це певна ланка, яка сполучає особистісні прагнення, потреби суспільства та економічні інтереси. Українські реалії характеризуються потребою в посиленні виробничих відносин, інтенсивності, новаторстві для подолання існуючого середовища, агресивного відносно середовища креативного.

Мета статті — розкрити специфіку проблем соціальної креативності, засади формування та особливості її прояву в межах концепції соціальної держави в умовах сучасної України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема креативності в українській філософській традиції досліджувалась такими вченими: В. Кремінь аналізував поняття змінності як соціальний чинник змін; Т. Деревецька вивчала особливості діяльності як джерела креативності; М. Попович концентрує свої дослідження на встановленні наукою зв'язків між тим, що привнесла людина, а що з'явилося внаслідок природних процесів; Ю. Саєнко вивчає концепцію виживання соціуму в Україні і розуміє національний потенціал як засіб життєздатності соціальної системи. Але питання соціальної держави та її взаємодії із соціальною креативністю є практично не вивченим.

Виклад основного матеріалу дослідження. Умови для необхідного забезпечення соціальних потреб формується у соціальній державі. Стає очевидним, що без інтеріоризації історичної спадщини цього інституту європейські економіко-правові відносини не набули б модерного цивілізаційного виду, а життя людини, добробут та безпека не досягли б сучасного рівня. Відтак, можемо констатувати, що нормативна модель соціальної правової держави може бути вельми актуальним вектором розвитку України за умови імплементації горизонтальної системи взаємовідносин в межах громадянського суспільства, демократичних національно-культурних практик, що сприяють людині та створюють основу для людської гідності.

Важливим етапом модернізації сучасної неефективної держави має стати усунування класичної для України моделі взаємовідносин «патрон — клієнт» та утвердження європейського патерну правового визнання особи — правової рівності, яка має базуватись на принципах природного права, притаманних кожній особі незалежно від її соціального походження. Правова рівність надасть можливість поступово розширити межі політичного, гендерного та етнічного визнання, які є вкрай важливими для демократичного розвитку України.

Наприкінці 90-х років стали очевидними межі соціальної креативності, що побудована лише на необмежених ринкових засадах, які пов'язані з класичним лібералізмом. Неприйнятною є і модель бюрократичного соціалізму — утопія суспільства праці, яка значною мірою визначила політичні реалії другої половини ХХ століття. Поступово виявилось, що зменшення суперечностей має здійснюватись не тільки шляхом вирішення соціальних проблем найменш заможних соціальних груп, але передусім розширенням сфери комунікації, яка має точку оперти у формуванні ме-

режевого суспільства, де провідну роль будуть грати інтелектуали. Важливим видається розширення сфери публічності в цілому та розкриття різних сфер публічності у взаємовідносинах спільнот, визнання культурних і мовних вимог широких суспільних груп.

Таким чином, сучасна соціальна держава опікується вже не стільки вирішенням економічних, але й розв'язанням вимірів креативності: освітніх, культурних та комунікаційних проблем, які стають все більш актуальними в контексті сучасних глобалізаційних процесів. Для України досвід креативного соціального партнерства влади і бізнесу, держави і громадянського суспільства є вельми актуальним, зважаючи на хитання та суспільну невизначеність останнього десятиліття. Важливим видається поєднати іновативний європейський досвід із сучасною потребою інтегрувати Україну в глобальну економічну систему. Креативне запозичення європейських цінностей дозволить не тільки сприяти реформам у сфері права, освіти, охорони здоров'я та соціальних послуг, але й забезпечити спільне благо всіх громадян як носіїв мережевої культури. Вдале використання європейського інституту держави добробуту може сприяти усвідомленню необхідності поєднання свободи і рівності прав, справедливості і особистої вигоди, права і моралі, приватної власності і соціальної відповідальності за її використання. Йдеться передусім про необхідність «створення в українському суспільстві сучасних вимог до соціальних мереж не тільки задля забезпечення примарної стабільності, але й задля гідного рівня освіти, адаптованого до вимог інформаційного суспільства, проведення правової реформи, применшення соціальної нерівності, соціального захисту найбільш злидених верств населення, забезпечення професійної зайнятості, надання соціальних послуг» [1, с. 241].

Саме створення європейського аналогу соціальних мереж в Україні має сприяти формуванню вільної особистості та зміцненню суспільних зобов'язань з боку громадянського суспільства у процесі розвитку інноваційних суспільних стратегій, здатних забезпечити високий рівень життя та суспільну свободу, виміри європейської національної та регіональної ідентичності. Сучасна аморфна незбалансована патернально-бюрократична українська держава, з кланами періоду початкового накопичення капіталу, орієнтованими на необмежений прибуток, у XXI столітті виглядає суттєвою проблемою, елементом подальшої цивілізаційної деградації, інститутом, неспроможним вирішити жодної суспільної проблеми. Лише суттєві соціальні зміни та формування культурної тканини громадянського суспільства на тлі загальних процесів модернізації можуть сприяти поступовій інкорпорації України в європейський ціннісний простір, у світ нових інформаційних та креативних технологій.

Українська дійсність проходить той же шлях, що і світова в питаннях формування особистості взагалі і фахівця у професійній діяльності. І однією з найпоширеніших вимог у наші дні є необхідність у наявності креативності. Її формують в особистості протягом усього процесу розвитку, освіти, починаючи з дошкільного періоду (знайомлячи людину з новим як таким, акцентуючи увагу на його цінності), у період навчання у школі (засвоюючи прості алгоритми створення нового), у вищих навчальних закладах (за допомогою участі в науковому житті ВНЗ особистість не тільки знайомиться з інноваціями взагалі, а через засвоєння необхідності і важливості таких умінь долучається до креативного процесу як такого). І протягом усього життя людина діє, виходячи з необхідності креативної діяльності. Однак таке вміння властиве далеко не всім людям, навіть за наявності певних умінь, якостей особистості не завжди людина здатна на створення креативного продукту. Українські дослідники говорять про необхідність формування креативної особистості з різних точок зору — соціологія пояснює потреби суспільства, філософія говорить про перспективи розвитку як людства, так і

окремих особистостей, відстежуючи кордони креативного і псевдокреативного (розглядаючи онтологічні, гносеологічні, морально-етичні основи креативності), психологія дає конкретні рекомендації у виді вправ, тренінгів для формування креативності.

Формування креативності в умовах українського суспільства має стратегічне значення. «Креативний потенціал народу відіграє важливу роль у підтримці української ідентичності як важливого чинника консолідації соціуму на основі національних норм і цінностей культурного буття» [2, с. 67].

Питання про тенденції становлення і розвитку «креативного суспільства» є досить актуальним. Так, у межах свого дослідження Ю. Сасенко, розробляючи концепцію виживання соціуму в Україні, виокремлює національний потенціал, визначаючи його як «когерентну єдність духовної, соціальної і моральної енергетики народу. Основними компонентами якого виступають вольова, морально-етична, інтелектуальна та матеріальна складові». З точки зору дослідника, життєздатність соціальної системи визначається її здатністю створювати (креативність), трансформувати, вибирати і адаптувати моделі виживання [3, с. 30].

Оскільки креативна складова підготовлена необхідністю існування самого соціуму як такого, на державному рівні такі аспекти мають бути відповідним чином закріплені. Відзначимо, що в цілому держава проводить активну політику у формуванні креативного середовища. Істотну роль у цьому процесі виконують різні законодавчі проекти, постанови, окремі деталі, закріплені в спеціальних педагогічних програмах, національних і регіональних концепціях розвитку суспільства. Для розвитку креативності обираються засоби, які виконують позитивно-дієву, етично-естетичну, інформативну, прогресивно-перетворювальну функції.

Ці положення закріплені Конституцією України, Законом України «Про освіту», Всеукраїнською програмою «Діти України», Державною програмою «Вчитель» №379, від 28 березня 2002 року, дорученням Президента України № 1-14/314 від 23.03.2000 р. «Україна: поступ у XXI століття. Стратегія економічного та соціального розвитку на 2000–2014 роки», Програмою «Громадянське виховання та самовиховання особистості» (2001 р.), Програмою «Українська сім'я», Національною програмою «Виховання дітей та учнівської молоді в Україні», регіональними програмами «Обдаровані діти» та «Науково-технічний розвиток Донецької області до 2020 року», концепціями підготовки вихователських, учительських та викладацьких кадрів.

У Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття) зазначається: «Формування творчої, працелюбної особистості, виховання цивілізованого господаря та розвиток індивідуальних здібностей і талантів молоді, забезпечення умов їх самореалізації — ось основне завдання педагогіки сьогодні» [4, с. 25].

На основі вищезазначеної програми креативну особистість, з точки зору позицій суспільно-історичного розвитку людського життя, українські законодавці розуміють як пов'язану з рушійними силами і законами розвитку людського суспільства. Людина, будучи одночасно і природною, і суспільною істотою, за допомогою креативних функцій може змінювати соціальну реальність [5, с. 81].

Сфера освіти є провідною у формуванні певних особистісних здібностей, орієнтуючи майбутнього фахівця не тільки на певні професійні погляди і устремління, але й закріплюючи погляди і переконання особистості, обумовлюючи і потребу суспільства у певних якостях особистості і вирішуючи цю проблему. Сфера освіти в сучасній Україні орієнтована на появу різних інновацій як у навчальному процесі, так і на закріплення їх молодим поколінням. Сучасна освіта «будує міст між людиною і суспільством» [6, с. 11].

Нові потреби суспільства у креативності, в креативному продукті обумовлені цивілізаційними змінами. І освіта у цій ситуації має відігравати суттєву роль. Сучасна

цивілізація вступила в новий тип прогресу — інноваційний, що містить у собі високий динамізм, швидку зміну знань, інформації, технологій.

В. Кремень вважає, що змінність стає не винятком у житті суспільства, а щоденною його характеристикою. І тому виникає необхідність у формуванні в українських реаліях людини, здатної і психологічно, і професійно жити і діяти у постійно мінливому середовищі. Для реалізації цих цілей «необхідно креативно організовувати навчальний процес, вчити вчитися протягом усього життя, вчити використовувати набуті знання у практичній діяльності: професійній, суспільно-цивільній, побуті» [7, с. 9].

Креативність у її філософському розумінні повинна розглядатися в українському суспільстві не у значенні однієї із предикатних характеристик людської діяльності, але як сутність та істина цієї діяльності. Таким чином, законодавчо, а отже, відображаючи певні потреби суспільства, закріплено провідне значення креативності в різних сферах людської діяльності; креативність — це протиріччя, що існує у чистому виді і реалізується діалектично, яке не обмежується дією якихось привнесених суб'єктивних факторів. У процесі креативності відбувається усупільнення людини в безпосередню універсальність буття.

Т. М. Деревецька бачить прояв креативності в конкретній діяльності. Процес трансформації діяльності людини у креативність детермінований історичним розвитком суспільства і наведений процесом переходу суспільства від одного етапу розвитку на якісно інший. Дослідження креативності в Україні тісно пов'язані саме з дійовим компонентом. Так, діяльність і креативність виступають як загальний принцип буття людини. У креативності людина перебуває в стані виходу за межі наявного в постійному прагненні змінювати, перетворювати соціальну реальність [8, с. 105].

Креативність розуміється як специфічний вид буття людини, в якому людина виступає не тільки частиною світу, але і його центром. Креативність неможливо виявити суто емпіричним шляхом, людина в ній самодетермінована, тобто сама виступає суб'єктом, здатним бути і суб'єктом історії, і суб'єктом створення свободи. Без соціуму і людини як його структурної одиниці немає засобів для креативної діяльності, немає інструменту створення нового, оскільки немає інструменту і цілей такої діяльності.

Так, розглядаючи механізми взаємодії людини і природи, сучасний український філософ М. Попович вказує на факт встановлення наукою зв'язків між тим, що було в природі, і тим, що привнесла в світ людина. За допомогою таких наук, як математика та природознавство стало можливим продемонструвати алгоритм вибору в природі. Дослідник констатує парадоксальність ситуації, яку бачить не в протистоянні людських і долюдських параметрів світу, а в тому, що модальний світ (світ можливостей) так само реальний, як і світ, що існує [9, с. 21].

У цілому людина розуміється українськими дослідниками як активний суб'єкт, що володіє креативними здібностями і впливає на історичний процес, втілюючи себе в ньому за допомогою створення креативних продуктів. Культура креативності окремої особистості складається і як вибір власного шляху та створення умов для його реалізації в запропонованій ситуації, і як втілення у процесі самореалізації креативного початку, що обумовлює «створення» себе і креативного перевтілення навколишнього середовища. Однак через жорстку детермінацію людини суспільством можемо констатувати практичну відсутність креативної складової у цьому процесі. Але все ж виокремимо специфічний вид поведінки людини, що полягає не в копіюванні, а у відкритті чогось як усередині самої особистості, так і в різних суспільних процесах [10, с. 21].

Висновки. Необхідність розвитку креативності обумовлена соціальною практикою, духовними і культурними ідеалами суспільства. В українській науці аналізуються не стільки шляхи розвитку креативності, скільки методи, алгоритми та інструменти

отримання нового, вивчаються гносеологічні можливості людини. Креативність розуміється як тривимірна складова, що включає в себе процесуальний, результативний і особистісний компоненти. При цьому культура розуміється як засіб трансформації різних новацій у більш прийнятну природну форму для засвоєння креативних змін у суспільстві.

Список літератури / References

1. Pasko, Y. (2005). Ukrainian National Identity in the Context of the Processes of Globalization. Eastern Europe and the challenges of globalization, Washington, The Council for Research in Values and Philosophy, pp. 238–244.

2. Герчанівська, П. Е. Креативність у динаміці культурних форм / П. Е. Герчанівська // Культура і сучасність. — 2011. — № 1. — С. 67–74.

Herchanivska, P. E. (2011). *Kreatyvnist u dynamitsi kulturnykh form* [Creativity in the dynamics of cultural forms]. *Kultura i suchasnist* [Culture and modern era], no. 1, pp. 67–74.

3. Саєнко, Ю. Г. Стан суспільства та динаміка змін / Ю. Г. Саєнко // Українське суспільство — 2003: соціологічний моніторинг / за ред. В. Ворони, М. Шульги. — К. : Ін-т соціології НАН України, 2003. — 688 с.

Saienko, Yu. H. (2003). *Stan suspilstva ta dynamika zmin* [State of the society and the dynamics of changes]. *Ukrainske suspilstvo — 2003: sotsiologichnyi monitorynh* [Ukrainian society — 2003: sociological monitoring]. Kyiv, In-t of sotsiologhii of NAS of Ukraine Publ., 688 p.

4. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) // Наукова бібліотека України. — Режим доступу : <http://www.info-library.com.ua/books-text-563.html>.

Derzhavna natsionalna prohrama «Osvita» (Ukraina XXI stolittia) [State National Program «Ovita» (Ukraine of XXI century)]. Available at : <http://www.info-library.com.ua/books-text-563.html>.

5. Богданова, Н. Проблема формирования творческой личности / Н. Богданова // Вища освіта України. — 2011. — № 2. — С. 80–87.

Bohdanova, N. (2011). *Problema formirovaniya tvorcheskoy lichnosti* [Problem of formation of a creative person]. *Vyshcha osvita Ukrainy* [Higher education of Ukraine], no. 2, pp. 80–87.

6. Даніель, Д. Освіта в новому постмодерністському світі / Джон Даніель // Людина і світ. — 2003. — № 89. — С. 10–13.

Daniel, D. (2003). *Osvita v novomu postmodernistskomu sviti* [Education in a new postmodern world]. *Liudyna i svit* [Human and world], no. 89, pp. 10–13.

7. Кремень, В. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Кремень // Вища освіта України. — 2011. — № 1. — С. 8–11.

Kremen, V. (2011). *Osvita v strukturi tsyvilizatsiinykh zmin* [Education in the structure of civilizational changes]. *Vyshcha osvita Ukrainy* [Higher education of Ukraine], no. 1, pp. 8–11.

8. Деревецька, Т. М. Творчість як спосіб здійснення гуманізму / Т. М. Деревецька // Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка. — 2003. — № 53. — С. 104–105.

Derevetska, T. M. (2003). *Tvorchist yak sposib zdiisnennia humanizmu* [Creativity as a way of humanism realizing]. *Visnyk Kyivskoho Natsionalnoho Universytetu imeni T. Shevchenka* [Bulletin of Kyiv National Taras Shevchenko University], no. 53, pp. 104–105.

9. Попович, М. Що таке філософія? / М. Попович // Філософська думка. — 2006. — № 1. — С. 3–24.

Popovych, M. (2006). *Shcho take filozofia?* [What is philosophy]. *Filosofska dumka* [Philosophical mind], no. 1, pp. 3–24.

10. Богданова, Н. Культура життєтворчості особистості як філософська проблема / Н. Богданова // Вища освіта України. — 2011. — № 1 — С. 21–26.

Bohdanova, N. (2011). *Kultura zhyttietvorchosti osobystosti yak filozofska problema* [The culture of personality creation as a philosophical problem]. *Vyshcha osvita Ukrainy* [Higher education of Ukraine], no. 1, pp. 21–26.

Дата надходження рукопису 19.11.2017

Цель. Выделить проблемы социальной креативности, фундаментальные основы её формирования и особенности проявления в границах концепции социального государства в условиях современной Украины.

Методы. Для изучения социальной креативности в особенностях украинского социума использовались природно-онтологический и общественно-онтологический, социально-экономический, аксиологический, морально-этический методы, а также конструктивно-деструктивный подход к интерпретации социального государства.

Результаты. Исследованы украинские особенности понимания социальной креативности, доказана определяющая роль социальной практики, духовных и культурных идеалов общества как составляющих концепции социального государства.

Ключевые слова: социальная креативность, критерии креативной деятельности, инновативность, социальное государство, существование.

Objective. To highlight the problems of social creativity, the fundamentals of its formation and peculiarities of demonstration within the frames of the concept of a social state in the conditions of modern Ukraine.

Methods. To study social creativity in the specifics of the Ukrainian society, natural-ontological and socio-ontological, socio-economic, axiological, moral and ethical methods are applied, as well as a constructive destructive approach to the interpretation of the social state.

Results. Ukrainian characteristics of understanding social creativity have been studied, the defining role of social practice, spiritual and cultural ideals of society as components of the concept of a social state have been proved.

Key words: social creativity, criteria of creative activity, innovation, social state, existence.